

جنمساکھیاں نے صاف صاف نپال جاں کاٹھ منڈو جان دا کتے کوئی ذکر نہی کیتا۔ انج اشارہ ضرور ملدا ہے کیونکہ گورو صاحب دیاں اداسیاں بارے گلاں اک تاں مردانہ دسیا کردا سیتے دوسرا گورو صاحب کھدے کدی کدی کوئی پور وی ساتھی ہویا کردا سی۔ صاحب توں علاوہ باقی دے ساتھی پڑے لکھے نہی سن۔ انان وچاریاں نے جوہن ستھانان نوں یاد رکھیا اسے طرحاں بیان کیتا ہے۔ جنمساکھیاں وچ ایہناں پہاڑی علاقیاں دے وی بڑے اسچرچ جہے ناں لکھے ملدے ہن جوہن: اونا، کونا، مینا، اینا، سلکا، سمیر، بیار، الالچین، کلکا، دھرو، اکھنڈ، نربکار، سیلا، اپار، ایکن، الکا۔ ایہہ انان لکھاریاں دی بدولت ہی ہے کہ اج ساڈے کول انان امیر اتھاس موجود ہے۔ باقی جہڑیاں

پشوپتیناٹھ مندر اترے آلا دھارا

کھیاں نے اوہ سکھ اتھاسکاراں دا فرض ہے کھوج کر کے پوریاں کرن۔

پر جدوں گورو صاحب نے ۱۵۱۰ ای وچ کاٹھ منڈو وچ چرن پائے اوہ پنج بھراواں دے اکٹھ دا سکھر سی۔ شہر نوں اودوں کتے کانٹپیرتے کتے کاسٹمنڈپ مہاننگر کبھا جاندا سی۔ نیپال پر پاسے ترقی کر رہا سی۔ اس یگ وچ بنے خوبصورت مندر، مٹھ اتے مورتیاں اس گل دی گواہی بھر دیاں ہن۔

اتھے وی گورو صاحب پہلاں دھارمک استھانان تے پہنچے۔ اتھاس توں تاں ایہی لگدا ہے کہ ۱۶ویں صدی وچ وی پشوپتیناتھ مندر دی کھچ ہی سبھ توں ودھ سی۔ گورو صاحب دے آگمن ویلے ایہہ مندر ۱۵۰۰ سال توں وی زیادہ پرانا ہو چکا سی۔ ایہہ مندر ہندو دھرم دے پراتن مندران وچوں گنیا جاندا ہے۔ ۱۷ویں صدی دے اک تمل گرنٹھ اتے شو پران وچ وی اس دا ذکر ہے۔

کیونکہ اجیہے پرسدھ میلیاں تے دورو دورو سادھو سنت حاضر ہندے سن، گورو صاحب دی سوہا اودوں تک جوگیاں اتے چکرورتی سادھواں

پیل دے تھلے گورو صاحب دی چرن یادگا۔ نانک مٹھ، مندر سوہا بھاگوتی، کاٹھ منڈو۔ اتھے لاگے ہی منجی صاحب ہندا سی جو بن ڈھٹھ چکا ہے۔ پرانے سمیاں وچ ماہاں پرکھاں دے چرنان دے نشان لین دارواج عام ہی ہندا سی۔

گئے۔ پھر خود ہی مندے ہن کہ بہار پاسیو صاحب نپال وچ وڑے تے پھر ایسے یا ترے موقع آسام دے کئی علاقے پھرے جوہن: برہمکنڈ، گڑھ داؤل۔ ایہہ پاسوپینی گل بن جاندی ہے گڑ داؤل (نقشہ سوچک ۱۶۱۶، ۲۶، ۷۵۵۶۷، ۹۲) تیسری اداسی ویلے جاندے تے دھبڑی پہلی اداسی موقع۔

کوبلی گریوال آدی گیانی جی دے پیروکارانے وی ایہو من لیا ہے۔ پھر ویکھو گیانی ۱۶۱۶ تے لکھدے تے "اوتھوں آگے سنگھاپور وچ گئے (جتھے ہن بہت سکھ بن تے گرودارہ باے دا ہے) جا رہے..... اوتھوں تبت ونی تر پئے۔" سو سوچو کتھے سنگھاپور تے کتھے تبت۔

اتے جہڑے ودوان کہندے ہن کہ گورو صاحب نے تیسری اداسی ویلے نیپال گاپیا اوہ گیانی جی دے ہی پیروکار ہن۔

ایہہ گل بڑی بیبتی ہے کہ گورو صاحب نے نیپال واسطے وکھری اداسی کیتی۔ در اصل جنم ساکھیاں نے جو لکھیا ہے کہ تیسری اداسی موقع گورو صاحب نے پہاڑی علاقے گاپے اودا مطلب ہی لکھاری ویر غلطے گئے ہن۔ پہاڑی علاقیاں دا مطلب سمچا ہمالیا سلسلہ نہی، سگوں پنجاب دے پہاڑی علاقے ہن بھاو نال لگدے کشمیر، جموں اتے ہماچل آدی۔

ی نیپال پہلی اداسی دوران ہی آئے ناں کہ تیسری ویلے -

ایہہ کہنا غلط ہے کہ گورو صاحب تیسری اداسی موقع نیپال پدھارے سن۔ کیونکہ نیپال اج بھارت نالوں بالکل وکھ ملک ہے پر اتھاس وچ نیپال دی ہندوستان نال این اوبو سیندھ سی جوہن کسے بہار جاں یوپی دی ریاست دا ہوے۔ ۵۰۰ سال پہلاں نیپال پاترا وی این اوسے طرحاں سی جوہن پٹے توں گھاٹی جاناں جاں ڈھاکا جانا۔ سگوں بہار دا نیپال نال دھارمک اتے سبھیاچارک سیندھ زیادہ گوڑا سی اتے اج وی ہے۔ لوکائی دا اک دوسرے علاقے وچ جانا آؤنا عام سی۔ پھر بہار تے اتری بنگال دے لوکان دے نیپالی لوکان نال اینکان میلے تے تیوبار سانجھے ہن۔ سو جے گورو صاحب پٹے توں پور علاقے پھردے ہن تاں اوہ نیپال نوں کوہن چھڈ سکدے سن۔ نالے بالا جنم ساکھی وچ صاف لکھیا ہے کہ گورو صاحب اس علاقے وچ ۷ مہینے رہے سن۔ اسیں سمجھدے ہاں نیپال دا اج سنتتر راج ہونا پچھلی صدی دے سکھ لکھاریاں دی مانسکتا تے پرہواو پا گیا ہے جاناں نے ایہہ لکھیا ہے کہ بہار گورو صاحب پہلی اداسی ویلے گئے اتے نیپال تیسری اداسی موقع۔

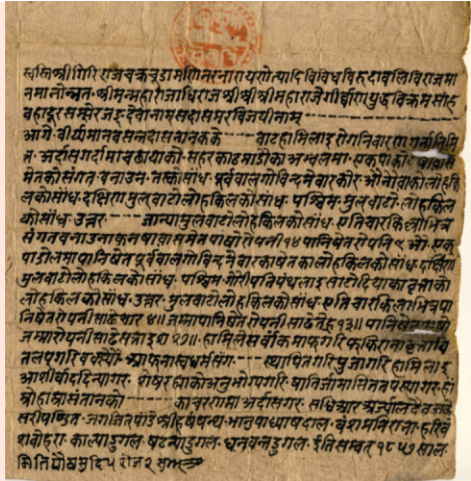
گیانی جی جو ایہہ کہندے ہن کہ نیپال گورو صاحب تیسری اداسی موقع

وچ ہی کروا دتیاں۔ اودھر پنج راج کماراں جاں راجیاں وچوں اک دے اولاد نہی سئی۔ کیہا جاندا ہے گورو صاحب دی بخشش نال پھر اوہدے گھر بیٹھ اتے دو پترانے جنم لیا۔ پر گورو صاحب تاں ادوں تک اتھوں دور جا چکے سن۔

روز شام نوں پھر مہاننگر دی سبھا جڑدی جس وچ گورو صاحب نرنکار دی ہوند بارے وکھیاں دندے۔ کیہرتن ہندا۔ لوکائی دے سواالاں دے جواب دندے۔ صاحب اتھے کوئی مہینہ ڈیڈھ رہتے گرمٹ پریک کرائی۔

جتھے گورو صاحب براجدے سن اتھے منجی صاحب ہن تک موجود سئی پر اج کل عمارت ڈھٹھ چکی ہے۔ گورو صاحب دی آمد دی یاد تازہ رکھن خاطر اتھے پھر گورو صاحب دی چرن پادکا پتھرتے گھڑی گئی۔ اتھے وی گورو صاحب دیاں کھڑاواں ہندیاں سن جو کوئی سکھ چلاکی نال چک لیاپا ہے اتے اوہ پروار کھڑاواں دی اگ سگ ہی نہی کڈھ رہا کہ کتھے موجود نے۔ اجیہے لوکاں نوں رب توں ڈرناں چاہیدا ہے۔

صاحب دا بہت خوبصورت کندھ چتر اج وی ڈھٹھی ہوئی کندھتے بیگا۔ پر ایہہ تصدیق نہی ہو پایا کہ ایہہ کدوں بنیاں سی۔ اتھاس وچ ایہہ وی اودا ہے کہ صاحب زادہ سری چند وی نیپال گئے سن۔ N سری چند دے نیپال جان دا سما تاں حاصل نہی ہے پر اوہناں دی اتھے آمد نال اداسی مٹھ وی کھڑا ہو گیا۔ نیپال وچ سکھی نوں گورو صاحب پکے پیریں کھڑا کر کے گئے سن۔ جس دا نتیجہ ایہہ نکلیا کہ اداسی مٹھ بنن توں بعد کسے ویلے اتھے نرمے سادھانے وی دھرم سال بنا لئی۔ پردیسساں وچ لائی اس باغیچی نوں گرسکھ پرچارکاں نے گاہے بگاہے پانی ناں دتا، جس کارن ہزاراں گورکھے پروار جو سکھی نال جڑے سن ہولی ہولی سکھی توں ٹٹ گئے۔ کیونکہ اتناں

”راج بنان ناں دھرم چلے ہے۔ دھرم بنان سبھ دلے ملے ہیں“ جدوں پنجاب وچ سکھان دا اپناراج سئی پنجابوں باہر وی سکھی دی قدر کیتی جاندی سئی۔ نیپال دے راجے گروان پدھ بکرم شاہ نے سن ۱۸۰۰ء وچ گورو نانک مٹھ نوں سیڑھے اے کڑ زمین الاٹ کیتی سئی۔ (اے) اوہ شاہی فرمان مہنتانے اج تک سامبھیا ہویا ہے۔

مٹھاں نال زمیناں جائداداں لگیاں سن، کجھ اک مہنت تاں ضرور سکھی نال جڑے رہے۔ اج وی کاٹھ منڈو وچ پنج سکھ اتھاسک دھرم سالنے جتاں نوں مٹھ ہی سدیا جاندا ہے کیونکہ جوگی لوکاں دی دھرم سال مٹھ جاں آسن ہی کھاؤدی ہے۔

جو مٹھ اج تک موجود ہن اوہناں دے ناں اس پرکار ہن: ۱. گورو نانک مٹھ نیہڑے بشنومتی پل، نیڑے پشوپتیناتھ مندر، کاٹھ منڈو۔ ۱۰۰ وگھا زمین ہندی سئی۔ ہن صرف ۴ وگھے بچی ہے۔

۲. نانک مٹھ، مندر سوہیا بہاگوتسی، کاٹھ منڈو۔ ۲۵ وگھے زمین سئی۔ اتھے ہی گورو صاحب دی چرن پادکا موجود ہے۔ اتھے ہی منجی صاحب بہاؤ تھڑا موجود ہندا سئی جتھے گورو صاحب براجے سن۔ چرن پادکا دے لاگے ہی جوگیاں دی سدھ واٹکا موجود ہے۔ اتھے وڈا سارا ٹل ہے جس تے گرمکھی دے اکھر ٹل دی ڈھلائی چ اکرے پئے ہن۔ لکھیا ہے؛ ' سنگور پراساد۔' مہنت دا

ناں رام داس لکھیا ہے تے سال ۱۹۶۱ بہاؤ ۱۸۸۴ء۔ ۳. گرو دوارہ تھاپاتھلی۔ ندی دے لاگے۔ زمین ۵۰ وگھے سئی۔ ہن تھوڑی ہی بچی ہے۔ کھوہ دی من تے گرمکھی وچ مول منتر لکھیا وی ملدا ہے۔ ہتھ لکھت بیڑاں وی موجودے۔ ۴. گوئیٹشوری (گیانیشور) مندر نیڑے۔ اتھے گورو صاحب نے مٹھے جل دا چشمہ جاری کیتا سی جس دا لایہ اج وی نیپالی اٹھا رہے۔ اتھے وی گورو گرتھ صاحب دے ہتھ لکھت سروپ موجودے۔ ۵. اداسین اکھاڑا نیڑے پشوپتی مندر۔ ۶۰-۵۰ سال پہلاں تک اتھے کوئی ۵۰۰ گھر

اداسين اکھاڑا، پشوپتي ناتھ مندر دے پچھے

گورو کھے سکھاں دے سن۔ اتھوں دے مٹھاں وچ گورو گرنّھ صاحب دیاں کئی بیڑاں موجود سن۔ اک اجیہی بیڑی وی پیگی سی۔ بہاؤ دسم پاتشاہ دے آگمن توں پہلاں دی سی۔ اتھے اک بہت پی خوبصورت ہتھ لکھت بیڑی سی جس وچ بانی دوآلے سنہری ویل بنی ہوئی سی۔ کوئی سمگلر اناں بھولے بھالے گورو کھے مہنتاں کولو اوہ چلاکی نال چکّ لے گیا ہے۔

گیانی گیان سنگھ نے اج توں صدی پہلاں لکھیا ہے کہ پنڈت نرین سنگھ نرمے سنت نے اتھوں دے راجے سمیت انیکاں لوکاں نوں گرمّت دے دائرے وچ لیا رکھیا ہے۔

اتھوں دے راجے نے سن ۱۸۰۰ ای. وچ گورو نانک مٹھ نوں سیکڑے اے کڑ زمین الاٹ کیتی سی۔ اوہ شاہی فرمان مہنتاں نے اج تک سامبھیا ہویا ہے۔

بدقسمتی نال اتھے نیپال دی سنگت وی پرچلت روایت سانہی نال سکی کہ کس مہینے-سالنے گورو صاحب اتھے پدھارے سن۔ بعد وچ لکھیاں گئیاں اتھاسک کتاباں نے روایت تے اثر کر دتا جس کرکے لوکاں وچ اک غلط فہمی پائی جادی ہے کہ

گورو نانک مٹھ، نیڑے پشوپتي مندر دی خستہ حال عمارت

گورو صاحب ۱۵۱۵ وچ اتھے آئے تے راجے داروگ دور کیتا سی جس کرکے راجے جے جگت ملّ نے سیکڑے اے کڑ زمین گورو نانک مٹھ نوں الاٹ کر دتی۔ اکھے مٹھ دے گرسکھ جو گیاں نے اوہ شاہی فرمان اج تک سامبھیا ہویا ہے۔ جدوں کہ سچ ایہہ ہے کہ زمین دا پٹا ۱۸۰۰ ای. 'چ جاری ہویا سی۔ اوہ وی اس ویلے جدوں پنجاب دے علاقیاں وچ اٹھیاں سکھ مسلاں دے راجے پورے بھارتی ایمہاندیپ وچ مغلان دے دند کھتّ کرکے تے نیاں دے راج کرکے نامنا کھٹیا سی اتے لاہور وچ مہاراجہ رنجیت سنگھ نے انسانیّت پکھی حکومت کھڑی کر دتی سی۔ بہاؤ کہ ایہہ گورو نانک دے چمتکار صدقہ کھڑی ہوئی راج دی ہوند دا ہی کمال سی۔ کہن توں مطلب جدوں کسے قوم دی راجنیتک حالت سکھاویں ہندی ہے تاں گوانڈھی جان دوسرے وی قدر کردے۔ لاہور وچ راج ہون کرکے نیپالی

رگھبیر سنگھ کھڈور صاحب تھاپاتھلی گردوارے دی حالت بیان کر رہے بن کہ اوٹے پئی تھ دی چھت وچ مگھورے ہوئے پئے۔ این ایہو حال ہے کاٹھ منڈو دے باقی سکھ ستھاناں دیاں عمارتاں دا۔ س.س.مان دل دے کارکن رگھبیر اپنے ویڈیو وچ نیپال دے سجدھاری سکھاں خلاف نفرت وی اگلدے بن۔ جنانے صدیاں تک سکھی دیاں ایہہ نشانیان سانہی رکھیاں بن۔ سوچھ وان سکھ مان دل دا کڑپنتھی ورتارا وی سمجھن دی کوشش کرن۔

راجے سکھی دی ودھ قدر کیتی سی۔

یاد رہے گورو صاحب کدی وی لنگر پانی چھکن توں علاوہ کوئی بھیٹ سوویکار نہیں سی کریا کردے۔ اتھاس گواہ ہے کہ اوہناں نے تھان تھان راجیاں جان امیراں، شاہاں اتے سداگراں دیاں بھیٹاواں بڑی حلیمی نال ٹھکرائیاں سن۔ ہاں کتے کتے راجے اوہناں دا ٹانگے جان بیڑے (جہاز) آدی دا کرایا ضرور بھر دیا کردے سن۔ سانوں اوہ فرمان ویکھن دا موقع ملیا ہے کہ گورو نانک مٹھ دی بخشش صاف لکھیا ہے کہ گورو نانک مٹھ دی بخشش صدقہ راجے داروگ دور ہویا اتے راجے خوش ہو

کے زمین دا پٹا لکھ دتا ہے۔ راجے دا ناں مہاراجہ گروان یودھا بکرم شاہ ہے۔ تاریک پوہ سدی ۵، سن ۱۸۵۷ سمت بہاؤ عیسوی سن ۱۸۰۰ بندا ہے۔ (اس فرمان دی فوٹو پچھے صفحہ ۴۰۰ اتے ہے۔)

ਲتپرتوں ہی بنیا ہے جنمساکھیاں دا الاچین

کانٹھمنڈو توں ۸ ک۔ می بیٹھاں، اج للتپرتوں وی اک طرحاں نال کاٹھ منڈو دا حصہ ہی بن چکا ہے۔ پر پہلاں ایہدی اپنی وکھری ہوند سی۔ ایہہ تاں کاٹھ منڈو توں وی پرانا نگر ہے۔ پر پرسدھ مندر کاٹھ منڈو ہون کر کے اوہدا ناں زیادہ چل پیا ہے۔ قدرتی آ، گورو صاحب للتپرت آئے۔ ایہدا ناں پاٹن وی چلدا رہا ہے۔ گورو صاحب ویلے للتپرت علاقے جاں ایہہ کہہ لؤ کاٹھ منڈو گھاٹی نوں اونی دنی یل جاں یالا کھیا جاندا سی۔ ہندوستانی لوک تبت، سکم، بھوٹان، نیپال جہے بودھی حصیاں نوں چین ہی گندے سن۔ پھر نیپال وچ وی بودھیت گورو صاحب دے ویلے پورا پرچنڈ سی۔ نالے جوگیاں دا مچھندر ناتھ وی اتھوں دا ہی دسیا گیا ہے۔ اس کر کے جوگمت واسطے یالا دی اہمیت ہور وی زیادہ سی۔ سو بھارتیاں لئی نیپال اوہنیں دنی یالاچین کہایا۔ اس کر کے یالا جاں اعلیٰ ہی ہو سکدا ہے الاچین۔

یالا دی مورتی کلا اوہنیں دنی سکھرتے سی۔

نیپال توں واپسی

اک نرنکار سربویاپک دے ستنام دا پرچار کردے ہوئے صاحب پھر پاٹن اتے بھکتیر ہندے ہوئے اتے رستے دے ہور نگران دے وسنیکاں دا ادھار کردے ہوئے پھر متھلا علاقے وچ داخل ہوئے جتھے اج جنکپر ہے اس توں اتانہ پہاڑ پاسے جوگیاں دے مٹھ سن اوہناں دا کلیان کیتا۔

بہاؤ جنکپر راجراج اتے برائنگر دا پہاڑ پاسہ گایا۔ جنکپر زیادہ پرانا شہر تاں نہیں ہے۔ ی راجے جنک دے مول شہر دا تاں کوئی عطا پتہ نہیں لگدا۔ انج وی ایہہ سبھ متھاس ہی گنیا جاندا ہے۔ یاد رہے ہندو متھاس دی سیٹا اتھے ہی راجا جنک نوں حل واہدیاں سیاڑ وچوں ملی سی۔ راجے نے اوہنوں اپنی دھی واگو پالیا اتے اوہدے جوان ہون تے شرط رکھ دتی سی کہ سیٹا دا ویاہ اوہدے نال ہووے گا جو سیٹا دا دھنکھ چک سکیکا۔ اودوں پھر ایڈھیا نگری دے راج کمار رام نے اوہ دھنکھ بان چکیا سی۔ متھلا دے راجیاں نوں جنک راجے کھیا جاندا سی۔ اج متھلا دا کجھ علاقہ نیپال وچ تے باقی بہار اتے یو پی وچ پیندا ہے۔ حالان پورنیا اتے سیٹامڑی پرانے شہر نے جنکپر سحر دی نیہہ ۲۰۰ سال پہلاں ہی رکھی گئی سی کیونکہ اتھوں سونے دی زنانہ

نانک مٹھ، مندر سوہیا بھاگوتی، کاٹھمنڈو دے لاگے موجود سدھ واٹکا تے لمکدا ۱۸۸۴ ای۔ داٹل جس نے گورمکھی دے اکھر ڈھلے ہوئے بن۔

مورتی نکلی سی جس نوں من لیا گیا سی کہ ایہہ سیٹا دی مورت ہی ہے۔

اس علاقے دے صاحب دے پرچار بابت گیانی نے لکھیا ہے:

"جنکپر۔ اتھوں دے لوکاں نوں پتھر دے بنے دھنکھ بان دی پوجا کرنوں ورجیا۔ پنڈیاں نے گل بنائی ہوئی سی کہ ایہہ بھگوان رام دا دھنکھ بان ہے۔"

چترے

"چترے نگر جا ٹھہرے۔ جتھے ریاست نیپال ولو اک لکھ دی جاگیر ہن بھی غصائیں فقیران نوں ملدی ہے۔" (نیپالی سکھاں نال گل بات کرن تے پتہ لگا ہے کہ ایہہ مٹھ اج تک موجود ہن۔ پر سجن صحیح پتہ نہیں دس پائے۔ اس تھاں نوں اسیں اج دے حالات مطابق جو پچھانیا ہے اوہ پنڈ چتاری (نقشہ سوچک ۲۶،۷۲۵۲۸، ۸۶،۱۸۲۳۵۹) ہے جو کملا دریا دے پوربی کنڈھے تے جنکپر توں این پورب پاسے نگر دی سیدھتے ۲۵ ک۔ می ہے۔ سڑک رانہی جان لئی جنکپر توں اتر چھریچھور ناتھ تے پھر پورب مچھرتیا تے پھر بیٹھاں پچھم ول چندر ایودھیا پور توں چتاری۔

اتھے اس ویلے وی تے مٹھ موجود ہن: ۱. دھونیا مٹھ، ۲. تکیہ مٹھ اتے ۳. بھیڑیا مٹھ۔ "چترے توں تے کوہ ارے بنکھنڈی دے تپ کرن دی جگا کھاتہ صاحب کر کے مشہور ہے۔ اتھے تے پنڈ نیپال سرکار ولو ملے ہوئے ہن۔ اک واری مہنتی پچھے جھگڑا ہویا، خون ہوئے، اس کر کے ہن اک لکڑا گڈ کے اسدا ناں موہن داس مہنت رکھ چھڈیا ہے تے کار

۱۰ دلوندر گریوال دا مننا ہے کہ الاچین نام سکم وچ موجود قصبہ لاچین کر کے ہے۔ جدوں کہ سچائی ایہہ ہے کہ لاچین قصبہ بہت ہی معمولی ہے اتھاسک طور تے مہنتا نہیں رکھدا۔ ناں ہی لاچین ناں دے دے دی پنجابیاں اتے ہندوستانیوں لئی ۵۰۰ سال پہلاں کوئی پرسنگکتا سی ناں ہی اوہناں ایہہ ناں پہلاں سنیا سی۔ (بالا- ۲۳۷ تے الال چین ناں دا پنچھی وی لکھیا ہے) آس پتے دی تصدیق ہونی باقی ہے۔

بار سادھو گزردے ہن۔ چترے توں ۶ کوہ اک دھونی بھی ونکھنڈی دی ہے جس نال ست پنڈ جاگیر دے ہن تے مکان بھی وڈا بھاری ہے اس دھونی نوں۔ اتھے اک نالے نوں پہاڑی گنگا اتے چشمنے نوں کرمنڈل چشمنہ بولدے ہن۔ نیپال والے راجے دا سدھ جس دا نام اولیا سی، اس نے وی بابے کول آ کے بڑے پرشمن اتر کیتے اتے اخیرتے اوہ وی چرنی لگا۔"

اتھوں بھاؤ جنکپر دے علاقے توں پھر

وشنوں بھگوان دا وراہ ارتھات سور اوتار۔ پر ایہہ وشال
مورتیاں ساگر ایم پی (کھپے) اتے اڑیسہ (سجی) توں۔

صاحب پورب ول نوں ہندے ہن۔

ورابھکتیر

"برابھکتیر - چترے تو چل پھر کے براہ چھیتر پر جا ٹھہرے۔ براہ کشیترا (نقشہ سوچک ۲۶,۸۲۷۹۰۳, ۸۷,۱۷۱۸۱۳, ضلع سنساری، نیپال - کوسی ندی دا پوربی کنڈھا)۔ پہنچے۔ ایہہ وی اوہنیں دنی ہندومت دا پرمکھ ستھان سی۔"

صرف اینا ہی نہیں اس دا ذکر ہندواں دے پرسدھ ساشتر برہم پران، وراہ پران، سکند پران اتے مہاں بھارت وچ وی ملدا ہے۔ اتھے وشنوں دے دس اوتاراں وچوں جہڑا براہ جاں وراہ بھاؤ سور اوتار ہے اوہ پوجیا جاندا ہے۔ بھوچال وچ پرانا مندر تاں ڈھیہ چکا ہے۔ کسے ویلے اتھوں ۱۵۰۰ سال پرانیاں مورتیاں نکلیاں سن۔

گورو جی نے اتھے پجاریاں نوں سچ دا گیان دتا تے سمجھایا اس اکال پرکھ نوں پوجو جس نے وشنوں جاں وراہ جہے اوتار پیدا کیتے۔

---◆---

سکم اتے بھوٹان دی اداسی

بدقسمتی نال جنم ساکھیاں وچ گورو صاحب دی نیپال، سکم، بھوٹان آمد بارے صاف ذکر نہیں ملدا۔ اک ساکھی ملدی ہے، 'ساکھی بھوٹت دیس کی چلی'۔ اجوکے سبھ لکھاری انوں بھوٹان نال ہونا مندے پر ایہہ کلو لاگلے بھوٹنر جاں بھٹنر بابت ہے۔ (دیکھو صفحہ ۳۰۳)

جویں اسیں پچھے بار بار دسدے آ رہے ہاں گورو جی دا نشانہ کوئی دھارمک ستھان ہندا سی جتھے سادھو سنتاں دا سموہ ہووے۔ یاد رہے اوہ سیر جاں تیہری نہیں سن کر رہے جویں گیانی جی نے لکھیا۔ اوہناں دا مشن سی لوکائی نوں اک نرنکار دا گیان کراؤنا اتے اول جلول دیاں پوجا پرنالیاں توں ہٹاؤنا۔ سکم بھوٹان دے درگم پہاڑی کھیتراں وچ کبیلیا داراج سی۔ کتے کتے بودھی مٹھ سن۔ آبادی بہت ہی گھٹ سی۔ علاقے دی بولی وی بھارتی بولیاں توں چوکھی وکھری تے تبتی بھاشا نال تھوڑا میل کھاندی ہے۔

کیونکہ نیپال وچ گورو صاحب دی آمد بارے سبھ توں پہلا ذکر گیانی جی نے ہی کیتا ہے اتے گیانی جی ہی گورو صاحب دا بھوٹان اتے سکم وی جانا لکھدے ہن۔ آج گیانی جی انوسار گورو صاحب دھمرا (براٹ نگر) توں پورب سلیگڑی نوں جاندے تے جتھے اچ دارجیلنگ ہے اتھے وی کوئی مشہور بودھی جاں جوگی مٹھ سی جتاں نوں نرنکار دی ارادھنا دا اپدیش دے کے اتانہ پہاڑاں نوں چڑھدے ہن۔ دارجیلنگ توں کوئی ۱۰۰ ک۔ می دا پہاڑی پنڈا تہہ کر کے گنگٹوک پہنچ بودھیاں نوں نرنکار دی ہوند بارے دسدے تے۔ رستے وچ پور جو دھارمک ستھان سن، جا کے، لوکائی دا کلیان کردے ہن۔ گنگٹوک دے مٹھاں وچ اپدیش کرن اپرنٹ اتر دی یاترا جاری رکھدے تے۔

انج ایہہ تاں بڑا صاف ہے کہ صاحب نے سکم - بھوٹان دے علاقے دے مکھ مٹھ گائے سمن۔ موجودہ حالات توں بہت پہلاں ہی بھاؤ ۸ اووی اتے ۹ اووی صدی وچ وی بودھی لامے امرتسر دی یاترا کردے آئے ہن۔ اوہناں وچوں کئی بھولیاں دا ایہہ وی سوچنا سی کہ گورو پدمسمبھو (رمپوچے) اتے گورو نانک اک ہی گل ہے۔

پہاڑ چڑھن دے شوقین کجھ سکھ جدوں تبت وچ گئے تاں اوہناں نے لفظ 'نانک لاما' اوتھوں دے بودھیاں دے مونہو سنیا۔

آپر گیانی جی دی غلطی ہے جہڑا لکھدے ہن کہ گورو صاحب ادھروں ہی پھر تبت اتے ہمالیا دے پرلے پاسیو دی جا کے کیلاش پریت پہنچدے ہن۔ کیونکہ گیانی اتے پور لکھاری نیپال یاترا دے بعد پورب (سنگھاپور ملیشیا) دی یاترا تے جانا لکھ دندے ہن اتے اس پرکار اپنی گل آئے ہی کتے دندے ہن۔ اس کر کے اسیں اوہناں اتھاسکاراں نال سمیت ہاں جہڑے مندے ہن کہ کیلاش پریت دی یاترا گورو صاحب نے تیسری اداسی موقع کلو ہماچل والے پاسیو آ کے کیتی سی اتے اودھروں ہی واپس لیہ سکر دو نوں پرتے سن۔

آ پرت آروہی کمانڈر ایم ایس کوبلی (سروت: تروچن) اتے کرنل این ایس ایسر سروت پیپ-۳۲۹

ਕئی سکھ ودوان گورو صاحب دی ہمالیا دے ایہناں علاقیاں دی اداسی منن نوں تیار نہیں۔ اوہناں دا کہنا ہے کہ لامے 'گورو' شبد اپنے ۸ ویں صدی دے مہان بودھی پرچارک رمپوچے واسطے ورتدے ہن۔ دوسرے پاسے ایہہ وی سچ ہے کہ بودھی مندے ہن کہ رمپوچے مول وچ گندھار دیس (راولپنڈی علاقہ) دا رہن والا سی۔ پر پھر وی لامے بودھیاں دے مناں وچ امرتسر بیٹھنا صاف ثبوت ہے کہ گورو نانک دا سبندھ اس علاقے نال بیگا۔ نالے کجھ سکھ فوجیاں نے لامیاں دے مونہو لفظ نانک لاما وی سنئے ہے۔

گورو شبد خاص کر کے ۸ ویں صدی دے رمپوچے واسطے وی ورتیا جاندا ہے۔ تبتی لوکاں دا مننا ہے کہ رمپوچے گورو مول وچ پنجابی سی۔ اس کارن گورو رمپوچے آتے گورو نانک بابت ایہناں سدھے سادھے بودھیاں نوں بہمبل بھوسا وی پیا ہویا ہے۔ (ویکھو صفحہ ۲۹۷ ہماچل)

اک ہور فوجی لکھاری کرنل دلوندر سنگھ گریوال نے سکھ بھوٹان دے علاقیاں وچ اپنی تعیناتی دوران کافی استھان لبھے ہن جتھے گورو نانک گئے۔ پر بدقسمتی نال اس لکھاری نے رمپوچے/گورو نانک دے بہمبل بھوسے دے مصلے تے کوئی گہری پہنچ نہیں دکھائی۔

دلوندر مطابق سکھ وچ گورو صاحب بیٹھ دتے استھاناں تے پدھارے:

۱. لاجپن - اتھے گورو صاحب نوں مقامی راجے نے چولے دے روپ وچ کھلت بخشی۔ اوہ چولا آتے گورو صاحب دا کرمندل آج وی اتھے لاجپن مٹھ وکھے سامبھیا پیا ہے۔

۲. منگوتھانگ - اتھے گورو صاحب نے لوکاں نوں دیاں توں بچایا جہڑے قابو آئے انساں نوں کھا جاندے سن۔

۳. گورو ڈانگمار (وستھار اگے ویکھو)

۴. چنگتھانگ (وستھار اگے ویکھو)

۵. تھنگو - اتھے گورو صاحب دی پتھرتے چرن پاداں سی۔ آج اوہ پتھر الوپ ہے کیونکہ سڑھک بناؤن ویلے برود نال اڈا دتا گیا سی۔ پھر وی چرنپاداں والا ٹکڑا کسے نے لبھ کے سامبھیا ہویا ہے۔

چنگتھانگ -

گیانی جی انوسار گورو صاحب دھمرا (براٹ نگر) توں یورپ سلیکڑی نوں جاندے نے تے جتھے آج دارجیلنگ ہے اتھے وی کوئی مشہور بودھی جان جوگی مٹھ سی جنان نوں نرنکار دی ارادھنا دا اپدیش دے کے اتانہ پہاڑاں نوں چڑھدے ہن۔

دارجیلنگ توں کوئی ۱۰۰ کہ۔ می دا پہاڑی پینڈا تہہ کر کے گنگٹوک پہنچ بودھیاں نوں نرنکار دی بوند بارے دسدے نے۔ رستے وچ ہور جو دھارمک ستھان سن، جا کے، لوکاں دا کلیان کردے ہن۔

گنگٹوک دے مٹھاں وچ اپدیش کرن اپرنت اتر دی یا ترا جاری رکھدے نے تے چنگتھانگ ناں دے ستھان تے جتھے براجے ہوئے سن اتھے نال ہی چٹاناں وچ پانی دا چشمہ جاری

کر دتا۔ اتھوں دے پہاڑی لوکاں نوں وی فصل بیجن دا چچ نہیں سی تے صرف جنگلی پھلاں آتے شکار تے ہی نربھر سن۔ ایہناں نوں کھیتی دا ول سکھایا۔ دھان بیجنا آتے کیلے دی کاشت کرنی سکھائی۔ اتھے اک اوہ درخت وی ہے جھدیاں ٹہنیاں ٹیڈھیاں میڈھیاں بندیاں ہن۔ ستھانک لوکاں دا کہنا ہے کہ ایہہ رکھ گورو صاحب دی کھونڈی دی یاد دواؤدا ہے۔

نگتھانگ - پھلاں فوجیاں نے ایہہ گرو دوارہ بنایا۔

چنگتھانگ - آج کارسیوا والیاں نے ہور وی شاندار گرو دوارہ بنا کے بودھیاں نوں ہور وی چڑا دتا ہے۔

https://www.sikhphilosophy.net/threads/guru-nanak-in-sikkim.50894/

گیانی - ۲۱۳-۵۴

و کرنل این ایس سرور پیپ-۳۲۹

https://www.youtube.com/watch?v=OIohDXqz-Kw

اجوڪے سمیں وچ اس ستھان دی کھوج اک فوجی افسر میجر (بعد وچ کرنل) این ایس ایس نے کیتی سی۔ و پھر کجھ فوجیاں اتھے گرو دوارہ صاحب بنا دتا اتے بن ۱۰ کو سال پہلاں دلی والے کار سیوک بابا برہنس سنگھ ہراں خوبصورت گرو دوارہ عمارت بنا دتی ہے۔

ہن اس تھان تے وی آر ایس ایس دی سازش تحت بودھی قبجہ کرواؤن دیاں تیاریاں نے۔ ایہہ وی ہو سکدا اس لکھت دے چھپن تک قبجہ ہو وی چکا ہووے۔

گرو دوارہ گورو ڈانگمار جھیل، سکمو

کنچنجنگا پہاڑیاں دے تھلے بھاؤ ۱۷۰۰۰ فٹ دی اچائی تے اک جھیل ہے ڈانگمار جتھوں تیستا ندی نکلدی ہے۔ ایہہ جھیل اجیہے ستھان تے ہے جتھے تاپمان کدی منفی ۴۰ ڈگری تک وی پہنچ جاندی ہے۔ قدرتی ہے کہ جھیل سارا سال جمی رہندی ہے۔ پر اس جھیل دا اک حصہ اجیہا وی ہے جتھوں سارا سال پانی نہیں جمدا۔

پچھلے ۸۰ وے دہاکے وچ جدوں سکھ فوجی جوان اتھے تعینات سن تاں مقامی لامیاں نے اوہناں نوں دسیا کہ جھیل دے اس پاسے دا ناں جمنا گورو نانک دے ور کر کے ہے۔ اوہناں دا مننا ہے کہ گورو صاحب اس علاقے وچ جدوں آئے تاں ستھانک لوکاں نے صاحب اگے بیٹتی کیتی کہ پین والے پانی دی وڈی قلت ہے۔ جھیل تان بہتا سماں جمی ہی رہندی ہے۔ کیہا جاندی ہے ادوں پھر گورو صاحب برف تے اپنے ہتھ وچ لٹی جتھوں ڈانگ ماری تان اوتھے پانی ہی پانی سی۔ کیہا جاندی ہے کہ ادوں توں لے کے پھر جھیل دا ایہہ حصہ کدی نہیں جمیا۔

کسے ویلے گرو دوارہ گورو ڈانگمار صاحب۔ پھر اسنوں سرب دھرم استھان بنایا تے اج نرول بودھی مٹھ بن چکا ہے۔ گورو گرتھ صاحب نوں اگلیاں کڈھ کے چنگتھانک وکھے سڑک تے رکھ دتا سی۔

اس استھان دا ناں ہے گورو ڈانگمار (نقشہ سوچک ۲۸، ۰۳۵۵۹، ۸۸، ۷۱۱۷۱۷)

جدوں سکھ فوجیاں ایہہ گل سنی تان اتھے اک استھائی ڈھانچہ بنا، نشان صاحب گڈ دتا۔ ۱۹۹۰ دے دہاکے وچ پھر فوجیاں اتھے گرو دوارہ صاحب

گورو ڈانگمار جھیل، سکم جس دا اک نفر دا پانی کدی نہیں جمدا۔

بنا کے پرکاش کر دتا۔ اس سبھ وچ اک سکھ فوجی کرنل دلوندر سنگھ گریوال دا چوکھا یوگدان پڑھیدا ہے جس متعلق اوہناں کتاباں وی لکھیاں ہوئیاں ہن۔

۱۹۹۷ وچ پھر اس استھان نوں سرب دھرم ستھان وچ تبدیل کر دتا گیا۔ اودوں پھر سکرکار پکھی سکھاں نے اس قدم نوں سلاپیا۔ اوہناں نوں اس گل دا احساس ہی نہیں سی کہ اک میان وچ دو تے تلواراں کدی نہیں سما سکدیاں۔ جدوں پھر اوتھے ہندو مورتیاں وی رکھ دتیاں گئیاں تاں ستھانک لایمے وی جاگ اٹھے۔ اودھر ۱۹۸۴ دیاں گھٹناواں کر کے سکھاں خلاف نفرت تان بھری ہی جا رہی سی۔ ایسے گریوال دی دتی انٹرویو مطابق پھر دلی دی کسے گپت جتھیں دلی نے لامیاں نوں سکھاں خلاف بھڑکاء دتا۔ *** پھر اپریل ۲۰۱۹ نوں اس سرب دھرم استھان وچوں گورو گرتھ صاحب چک کے چنگتھانگ گرو دوارے دے لاگے سڑک تے لیارکھ دتا۔

اپرنت سکھاں دی ڈانگمار جھیل تے آؤن تے پابندی لا دتی گئی۔ اس وقت اس تھان تے صرف بودھی استھان ہی ہے۔

بھوٹان - گورو صاحب دا بھوٹان دی راجدھانی تھمپو وکھے جانا تے اتھے شبید رچنا اتے راجے نوں گیان دینا گیانی نے لکھیا ہے۔ (ویکھو پیڑ اگلا صفحہ) بھاؤ بھوٹان پھیری گیانی توں بعد کھوج اگے نہیں چلی۔ انج انٹرنیٹ تے گورو صاحب دی ہور تھانواں تے آمد بارے ذکر ملدے ہن۔ مثال دے طور

● <http://sikhsangat.org/2014/sikhs-to-restore-guru-nanak-sahib-gurdwara-in-nepal/>

● <https://www.theweek.in/theweek/cover/2018/04/14/gurudongmar-gurdwara-in-sikkim-converted-into-a-buddhist-shrine.html>

● <https://www.sikhphilosophy.net/threads/guru-nanak-in-sikkim.50894/>

<https://www.youtube.com/watch?v=OIohDXqz-Kw>

تے: **بھوتن** - ایہہ ستھان تبت-بھوٹان سرحد تے ۱۸۲۲۳ فٹ اچائی تے ہے۔ اتھے اک چھوٹا جیہا تلاب جاں جھیل گورو کمبھ جاں گورو کمبھ ہے اتے کیہا جاندا ہے کہ گورو صاحب دی بخشش ہے کہ اس دا پانی وی نہی جمدا اتے اس کر کے لوکاں دے پین دے کم اؤدا ہے۔ ی۔

واپسی۔

سو گورو صاحب پٹنا توں لالکنج، ویشالی،

کیساریا، اج دے بیرگنج بندے ہوئے نیپال وچ وڑے۔ کاٹھ منڈو تک گئے اتے واپسی تے جنکیر دا علاقہ گاپیا۔ پھر براٹ نگر، سلیگڑی، دارجیلنگ پاسیو اتانہ سکم ول گئے، واپس اودیاں بھوٹان دے کجھ مٹھ دیکھے تے پھر دھڑی پہنچے۔ اوتھوں پھر برہمپتھر دے نال نال بندے ہوئے برہمکنڈ تک گئے اتے واپس ناگالینڈ بندے ہوئے بنگال دے شہر گاہندے چٹاگانگ پہنچے۔

جو اتھوں دی راجدھانی ہے اوس دے اتر وئی اک پہاڑی پر جا بیٹھے۔ (کنگٹوک بارے گل کر رہے ہن۔) مردانے ربابا وجایا تے شہید گایا تاں کئی آدمیاں دی بھیڑ اکٹھی ہو گئی۔ گورو جی دے شہید دی شکتی نوں دیکھ کے اوتھوں دا راجا بھی سیوک بن گیا۔ اوتھوں دے وپاری سمت ۱۹۴۳ ب۔ (۱۸۸۶ ای۔) نوں سری امرتسر جی وکھے اتے سے تاں اوہناں نے ایہہ پرسنگ سنایا سی۔

اتھوں دارجیلنگ، چنگا نام بستیاں نوں دیکھ کنج پربت نوں لنگھ انیک بستیاں پہاڑا دا جھاکالے بھوٹان دیس وچ پر ویش کیتا۔ شہر املنگ تے تاسگاؤ جو گارو کمبھے دیس وچ اگھے ہن اوتھوں دے باشندیاں نوں مڑھیاں سیؤن توں مردیاں دے نام پوچوں پٹا کر پرمیشور دا بھجن کرن لایا۔ اوہ لوگ گرپرنالی واگوں سویرے اٹھک اپنے وڈیا دے نام گندے رندے سے۔ (دارجیلنگ شہر ۱۹ ویں صدی وچ ہی وسایا گیا سی۔ پر اس علاقے وچ کوئی مٹھ ہووے گا۔ چنگا بستیاں تے توں بھاؤ چنگھانگ علاقہ ہے ۲۷,۶۰۳۸۰۲، ۸۸,۶۴۹۸۲۵ گارو ناں دا قبیلے تے پہاڑیا میگھالیا وچ ہن: گوالپاڑا توں دکھن کجھ بھاگ آسام ناگالینڈ تریپرا دا اس حصے اؤدا ہے۔ کہہ سکدے ہاں کہ اس دا کیندر دھیری (آسام) ہی ہے۔ تاسگاؤ توں بھاؤ بھٹان دا تراشیگانگ ہے جو بھٹان دے پوربی بھاگ وچ ہے۔ کنج پربت توں بھاؤ دنیا دی پرسدھ کنجچنگا پہاڑی ہے۔ املنگ توں بھاؤ پناکھا دزانگ ہو سکدا ہے۔)

ایتھوں چل تاسی سوڈن نام شہر جو ایتھوں دی راجدھانی جا اترے۔ ہرورکھ کھنڈ بھی ایسے دیس دا نام ہے۔ (گیانی جی دا اس توں مطلب تھمپو ہے کیونکہ اوتھے تاشیچھو ناں دا مشہور قلعہ تے مٹھ ہے) ایتھوں دا راجا بھی بابا جی دی مہما شکتی سن کے درشناں نوں آیا تاں بابا جی نے ایہہ شہید اچاریا:

سریراگ محلہ ۱ گھڑ ۲ دھن جوہن اڑ پھلڑا ناٹھیڑے دن چار۔۔ پین کیرے پت جیو ڈھل ڈھل جمنہار۔۔ ارنگ مان لے پیا ریا جا جوہن نوں بلا۔۔ دن تھوڑے تھکے بھیہا پرانا چولا۔۔ ارباؤ۔۔ سجن میرے رنگے جائ ستے جیران۔۔ ہن بھی ونجا ڈمنی رووا جھینی بان۔۔ ۳ کی ن سنیہی گوریئے اپن کئی سوئی۔۔ لگی اوہ ساہرے نت ن پینی اہوئی۔۔ ۳ نانک سنی پینی اے جاں ورتی سن۔۔ گنا گوائی گنٹھڑی اوگن چلی بن۔۔ ۴ ۲۴

شہد سنکے راجے دا من گد گد ہو گیا تے واہگورو واہگورو جین لگا۔ اوسے دیس اسکرودے شہر وچ اک دھرم سالاتے مورت باہے نانک تپے دی ہے، جس اگے اوتھوں دا راجا ہتھ جوڑکے بیٹھا ہویا ہے۔ (اسکرودے ناں دا پنڈ جاں شہر اسیں بھوٹان وچ نہی لہے سکے۔ انج اسک ناں قصبہ بھوٹان دے دگانا ضلع وچ موجود ہے۔ پر اس دا اتھاس نہی لہے سکے۔)

ایہہ وی ہو سکدا گیانی جی اتھے کشمیر (پاکستان) دے سکر دو شاہر دی گل کر رہے ہون۔)

○ نیپال، بھوٹان، سکم بارے تواریخ گورو خالصہ (صفحہ ۲۱۳ توں ۲۲۰) دا نظریہ

کیہا جاندا کہ گیانی جی خود نیپال وی آئے سن۔ پر نیپال اتر-پورب بارے اوہناں دی رپورٹ کتے کتے دھراتلی نقشہ (ٹوپوگرافی) نوں نجرئنداز کردی نظر اودی ہے۔ گیانی جی دی لکھت بیٹھاں پیش کیتی جاندی ہے۔ گیانی دے دتے ستھاناں دے ناواں وچ کتے فرق وی ہے۔ اسان اوہ تھواں پچھان دی کوشش کیتی ہے اتے تھواں تے ساڈی ویاکھیا اتے ٹپنی، بریکٹاں وچ دتی گئی ہے:۔

--(نیپال اتے مٹھلا علاقیاں بارے لکھت پچھے آچکی ہے)---

اگے دھومری دا قلعہ تے شوہر نوں دیکھکے برہمکنڈ دے میلے پر جا پھرے۔ اوتھوں دے لوک جکھاں دی پوجا کردے سے۔ گورو جی نے سبھ نوں پرمیشور پرائن کیتا۔ سو ہن تک نانک رکھی نوں مندے ہن۔ (اک ڈمری تاں چتاری دے راہ وچ بھاؤ ۹ کہ۔ می۔ اتر پورب وچ ہے۔ جاں پھر ہو سکدے دھومری توں مطلب دھمراہ ہے جو سنساری ضلع وچ کوسی ندی دے کنڈھے تے ہے۔)

اسان دھمراہ (سوچک نقشہ ۸۷,۱۳۶۳۰۴,۶۷,۶۶۶۵۰) اتے ڈمری (سوچک نقشہ ۸۶,۲۱۱۶۹۵,۲۶,۹۲۸۱۷۲) دووے نقشے تے دکھا تے ہن۔

شوہر توں مطلب سبساگر (سبساگر) آسام ہے تے جدوں کہ برہم کنڈ دھر پورب آسام وچ ہے جہدی کتھا پرسرام نال ملدی ہے۔ برہمکنڈ براہکشیتر توں سڑک رستے ۱۲۵۴ کہ۔ می ہے۔}

ایدو اگے لکھم پور نوں دیکھ پلٹی جھیل دے کنارے کنارے پویل کھانچی دے پربتیاں نوں لنگھدے ہوئے کرشنا تال دھولگڑھ بندے ہوئے پھگن دے مہینے سمت ۱۵۷۲ ب۔ وچ شہر کھٹمنڈو جا اترے۔ (اتھے گیانی جی دا لکھمپور توں بھاؤ لکھمپور آسام ہے۔ ۱۹۰۰ ای۔ دے آس پاس انگریزاں دے بھارت وچ لکھمپور ریاست مشہور سی۔ دھولگڑھ توں بھاؤ آسام دا گڑھ دول ہے جو تیجیر ہوائی اڈے توں ۶ کہ۔ می دکھن تے واقعہ ہے۔ پلٹی جھیل، کرشنا تال وی پتہ نہی کہنوں کہہ گئے ہن۔ اج ساڈے کول اتان صوبیاں دیاں جھیلان دی لسٹ موجود ہے پر ایہہ ناں کتے نہی ملدے۔ گیانی جی اتھے نیپال دے نال آسام دے علاقے رلگڈ کر گئے ہن۔)

اتھوں اگے نیپالی ملک دا سہیل کردے ہوئے دریائے ٹیلیا اتر کر لٹاپٹی دا دیس جو کھرا سندر میدان ہے جا دیکھیا۔ ایس دیس وچ سنیہری رنگ دا پتھر ہے جو جنم ساکھی وچ لکھیا ہے۔ مردانے نے آکھیا اسیں تاں سوئے نوں لٹاڑ رہے ہاں۔ اوس رنگ دا پتھر کسے کسے تھان امرتسر دربار صاحب جیہا عمارتاں وچ لگا ہویا ہے۔۔۔ (اتھے شاید لٹپتر توں پٹھان دکھن-پورب دی پٹی دی گل کر رہے ہن۔ ٹیلیا ناں دا دریا نہی لہا ساٹوں۔)

اس توں اگے سقم دیس تاملنگ شہر

اجے وی کھوج دا مضمون ہے کہ گورو صاحب کھڑے کڑے وچ بدھارے سن۔

---◆---

سکم دے گر استھانان دے مصلے تے شرومنی کمیٹی تے پور سکھ جتھیندیاں دا جھلنا۔

جویں آہاں اپر پڑھ لیا ہے کہ سکم دے گوردوارہ ڈانگمار جھیل تے بودھیاں نے قبجہ کر لیا ہے اتے گوردوارہ چنگنہانگ تے قبجہ دی تیاری پور رہی ہے۔ بہاؤ سینکڑے سالان توں سدھ سادھ بودھیاں دی وراثت نے گورو صاحب دے سکم آگمن دے ثبوت سامبھے ہوئے سن۔ جدوں وی کوئی سکھ اس علاقے وچ جاندا تاں اوہ بڑے فخر نال کہندے کہ "گورو نانک صاحب اتھے وی آئے سن۔ اوہ ساڈا وی گورو بن۔" بس انی گل سنن تے ساڈے جوشیلے ویر جھٹ سوچ لیندے کہ اتھے وی سکھی دا نشان صاحب اتے چٹا سنگمرمری گوردوارہ ہووے۔ جدوں کہ سچ ایہہ ہے کہ سکم وچ سکھاں دی آبادی تاں بالکل ہے پی نہیں۔ سو گوردوارہ بنا کے تسی کی سنبھا دینا چاہندے ہو۔ جھنڈا گڈ کے اسیں اوہناں بودھیاں نوں اپنے اوہناں دے سماج وچ پریشان (اومبررس) نونننننن کر دندے ہاں۔ سگوں ضرورت ہندی ہے اجیہے بودھی دی سوچ نوں پرپک کراؤن دی۔ جتھے اس طرحاں گورو نانک دا نال لیا جاندا ہے۔ اتھے اوہناں دی بولی وچ گورو صاحب اتے سکھ دھرم بابت کتابچے چھاپکے ونڈدے۔ اسیں لکھاں روپے لاکے گوردوارہ تان بنا سکدے ہاں پر دور روپے دا کتابچہ نہیں ونڈ سکدے۔

من لؤ کسے بودھی گرتھ وچ کسے پر مکھ بھکھشو بارے ذکر آ جاندا ہے کہ اوہ ترن تارن گیا سی۔ بودھی ترن تارن دربار صاحب لاکے اپنا مٹھ اسار لیندے بن۔ اس حالت وچ شر دھاوان کٹھ سکھ کی سوچنگے؟ بس این ایہو کٹھ بودھی پرچارک چنگنہانگ جاں ڈانگمار وکھے گوردوارہ ستھاپت کرن موقع سوچدے بن۔

سو پنتھ نوں بینتی ہے کہ سکم دے گوردواریاں دے مصلے تے اوہناں دے ستھانک لوکاں نال پنگا ناں جاری رکھیا جاوے۔ سگوں اوہناں لوکاں نال پریم محبت نال پیش آیا جاوے خاص کر کے جدوں اتھے کوئی سکھ آبادی تان ہے پی نہیں۔ جو کورٹاں کچھریاں وچ گوردواریاں دے قبجے لئی کیس چل رہے ہن اوہ ترنت واپس لے لے جان۔ اتھاسک تھاواں لامیاں دے سپرد کر دتیاں جان۔ ہاں جے لاکھ لنگر چلاؤنا چاہن تان اوہناں نوں رسد مہیا کروا دیو۔

ایہہ پہنچ نری سکم تک ہی سیمت ناں ہووے سگوں پر اوہ علاقہ جتھے سکھاں دی آبادی ناں دے برابر ہے اتھے ایہہ ہی نیت پردھان ہووے۔

اج بدقسمتی نال ساڈی کیندری جتھیندی شرومنی کمیٹی دی کوئی درشتی رہ پی نہیں گئی۔ صاف طور تے ایہہ اک سرکاری ادارہ بن چکی ہے۔ یاد رہے سرکاراں دی گپت نیت ہندی ہے فرقیان وچ پاڑ پا کے رکھنا۔ گپت طور تے سرکار نال ملے ہوئے کجھ سکھ ایسے اجنڈے نوں اگے تور دے ہن۔ ضرورت ہے سکھی دی کیندری پنچائت پچھمی ملکاں جویں یو، کے، کنیڈا آدی وچ کدھرے ستھاپت کیتی جاوے۔

یاد رہے کھڈ شرومنی کمیٹی سکھاں دے عیسائی بنن نوں اتشاہ دے رہی ہے۔ ساڈے کول ثبوت ہے کوئے رئے دے علاقے وچ اک شرومنی کمیٹی میمبر نے آپ چرچ دا ادگھاٹن کیتا سی۔

---▲---

ایتھوں چل سانپو ندی دے کنارے کنارے ملک دا سیل کردے ہوئے چمبیال تے دومکھیے پربت دے وچدی چین دے ملک وچ جا نکلے۔ (سانپو بھوٹان وچ سانپو ناں دی ندی نہیں ملی۔ خیر گیانی جی دا مطلب ہے کہ اس توں بعد گورو جی اتر پاسے نوں جا چین وچ داخل ہوئے۔)

جنم ساکھی وچ جو الاچیناں دا میلہ لکھیا ہے سو چین دے پربتوں وچ کوئی الاچین کوئی قوم جانوراں ورگی ہوویگی..... (الاچین پنجابیاں واسطے نیپال دا پرانا ناں ہے۔) اوہوں اگے سنگھاپور وچ (جتھے ہن بہت سکھ اتے گوردوارہ بابے دا ہے) جا رہتے اوہوں دے لوگاں نوں مردے پوجنوں ہٹاکے پرمیشور دی بھگتی کرن لایا تے اوہوں تبت ونی تر پئے۔ اس توں پار بولامبیاں دے دیس وچ پہنچ گئے۔ ایہہ ملک چین، تبت، کیلاش ہمالی دے وچکار ہے۔

(سو سنگھاپور بہاؤ ملیشیا دی گل کرے ہن۔ کتھے ملیشیا اتے کتے تبت۔ جدوں کہ بالا جنمساکھی صاف طور تے چٹاگانگ تے پور تھی دیساں توں بعد جگن ناتھ پوری جان دی گل کردی ہے۔)

سنگھاپور توں بعد گیانی ۲۲۰ گورو صاحب دی کیلاش مانسروور دی یاترا دی گل کردے ہن۔ بہاؤ تیسری اداسی والے ستھان۔

"یار کند، برہمہول پربت.. تبت.. لہاسا، لداخ... جنکار ندی... سرکوٹ پسک... گلگت.. آسکر دو.. سرینگر.. مٹن تیرتھ،... کشتوار.. بھدرواہا... منکوٹ.. ویشو نو دیوی.. جموں اتے سلطان پور ابارا بیلو دھیب ابراہیم.. آ پہنچے۔ (صفحہ ۲۲۵)

سو اس پرکار محسوس ہندا ہے کہ گیانی جی نے نیپال، سکھ بھوٹان، ملیشیا دے سنگھاپور آدی دی اداسی بارے لکھت لاپرواہی اتے بھوگول نوں نجرنداج کر کے دتی ہے۔ پور ویکھو گیانی جی پہلی اداسی دے ستھان جویں برہمکنڈ، گرھ دول تیجپر (آسام)، وی تیسری اداسی 'ج دکھا دندے ہن۔ آپے ہی برہمپتر دے نال نال دی اداس (دھڑی آسام) نوں پہلی اداسی وچ دندے ہن۔ (ویکھو گیانی - ۱۱۷)

سریندر سنگھ کوہلی (کوہلی - ۱۱۵) نے بناں دھیان دتیا گیانی جی دی رپورٹ پروان کیتی اتے اجوکے لکھاری دلوندر سنگھ گریوال دو قدم اگے نکل گئے ہن۔ گریوال جے سرکار پکھی لکھاریاں دی پہنچ کارن گورو ڈانگمار گوردوارے دے مصلے تے پنتھ نوں نموشی سہنی پٹی ہے۔

ایہہ صاف طور تے اوہناں دی غلطی ہے جہڑا لکھدے ہن کہ گورو صاحب ادھروں ہی بہاؤ سمندر تے توں تبت اتے ہمالیا دے پرلے پاسیو دی جا کے کیلاش پربت پہنچدے ہن۔ کیونکہ گیانی اتے پور لکھاری نیپال یاترا دے بعد دور پورب (سنگھاپور ملیشیا) دی یاترا تے جانا لکھ دندے ہن اتے اس پرکار اپنی گل آپے ہی کٹ دندے ہن۔ اس کر کے اسیں اوہناں اتھاسکاراں نال سہمت ہاں جہڑے مندے ہن کہ کیلاش پربت دی یاترا گورو صاحب نے تیسری اداسی موقع کلو ہماچل والے پاسیو آ کے کیتی سی اتے اودھروں ہی واپس لیہ سکر دو نوں پرتے سن۔

---◆---

ی بھوٹان دے مشہور اتے اتھاسک بودھی مٹھ اس پرکار ہن: ۱۔ تکتسنگ، پارو گھاٹی، ۲۔ کائچو لہانکھانگ، پارو گھاٹی، ۳۔ رنپنگ زانگ، پارو گھاٹی، ۴۔ چیری، تھمپو، ۵۔ تانگو، تھمپو، ۶۔ چورٹن یادگاری، تھمپو، ۷۔ کورجے لہانکھانگ، ہمتھانگ، ۸۔ تانمشنگ لہانکھانگ، ہمتھانگ، ۹۔ پناکھا جونگ، پناکھا، ۱۰۔ لہنٹسے ژونگ، لہنٹسے، ۱۱۔ جامبے لہانکھانگ، جکر، ۱۲۔ گنگٹینگ، پھوڈ رینگ۔ ایہہ